

Süreç Temelli Strateji Bağlamında Yapay Zekâ Destekli Dinleme Etkinlikleri

Oğuzhan Uzun¹

Özet

Bu bölüm, ortaokul 5–8. sınıf öğrencilerine yönelik dinleme öğretimini süreç temelli ve yapay zekâ destekli bir bakış açısıyla ele almaktadır. Süreç temelli yaklaşımda dinleme; hazırlık, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalarında bilişsel ve üstbilişsel stratejilerin uygulanmasıyla öğrenilen bir süreç olarak görülür. Dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin bütünlük biçimde öğretilmesinin dil yeterliğini artırdığı ve beceriler arası transferi desteklediği araştırmalarla gösterilmiştir. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin dinleme öğrenme çıktıları ve sabır, empati gibi değerler her etkinlikte ön plana çıkarılmaktadır. Bu çalışmada, her sınıf düzeyi için üçer etkinlikten oluşan toplam 12 etkinlik tasarlanmış, kademeli sorumluluk devri modeliyle günlük planlar oluşturulmuş ve yapay zekâ araçlarının sınıf içi kullanımı tanıtılmıştır. Ayrıca dört boyutlu bir değerlendirme rubriği (anlama doğruluğu, strateji kullanımı, sosyal-duygusal beceriler, teknoloji etkileşimi) ve öğretmenler için yapay zekâ destekli kontrol listesi sunulmuştur. Yabancı ve yerli araştırmaların sonuçları, üstbilişsel strateji eğitiminin dinleme başarısını artırdığını, yapay zekâ araçlarının motivasyonu ve akıcılığı desteklediğini ancak insanın rehberliği olmadan yeterli olmadığını göstermektedir. Bu nedenle, etkinlikler hem pedagojik hem etik ilkeler doğrultusunda tasarlanmış ve öğrencilerin dil becerilerini bütüncül şekilde geliştirmesi hedeflenmiştir.

1 Dr. Talim ve Terbiye Kurulu Başkanlığı, oguzhan.uzun@mcb.gov.tr, ORCID-ID 0000-0003-4700-8360

Giriş

Dinleme, günlük iletişimde kullanılan dil becerilerinin merkezindedir ve öğrenciler aldıkları bilginin büyük kısmını dinleme yoluyla edinirler. Buna rağmen geleneksel sınıf uygulamalarında dinleme becerisinin çoğu zaman okuma ve yazma kadar önemslenmediğini görülmektedir. Geleneksel yaklaşımlar genellikle dinleme metninin sonunda doğru cevabı vermeye odaklanır ve öğrencilerin dinleme sürecini nasıl yönetecekleri hakkında rehberlik sağlamaz.

Süreç temelli yaklaşım, dinlemeyi bir ürün değil bir süreç olarak görür ve öğrencilerin planlama, izleme ve değerlendirme gibi üstbilişsel stratejiler aracılığıyla dinlemeyi öğrenmelerini hedefler (Moradian ve Baharvand, 2017, s.155-166). Bu yaklaşım, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde vurgulanan sabır ve empati gibi değerlerle birleştirildiğinde öğrencilerin hem dilsel hem de sosyal-duygusal gelişimini destekler (MEB, 2024, s.79-89).

Bu bölüm, süreç temelli dinleme eğitiminin teorik temellerini ve uygulama adımlarını ayrıntılı biçimde tartışacak, ardından yapay zekâ destekli etkinliklerin rolünü, bütünlük beceri yaklaşımı doğrultusunda dinleme, okuma, konuşma ve yazma becerilerinin nasıl bir arada geliştirilebileceğini ve her sınıf düzeyinde kullanılacak örnek etkinlikleri sunacaktır. Ayrıca, öğrenci performansını değerlendirmek üzere dört boyutlu bir rubrik ve öğretmenler için yapay zekâ destekli kontrol listesi de verilecektir.

1. Süreç Temelli Yaklaşım ve Kuramsal Temeller

Süreç temelli yaklaşım, Vandergrift ve Goh (2012)'un üstbilişsel dinleme modeline dayanır. Bu modelde dinleme dersleri üç aşamada yapılandırılır: dinleme öncesi (hazırlık), dinleme sırası (aktif dinleme) ve dinleme sonrası (değerlendirme). Dinleme öncesinde öğrenciler metnin bağlamını tahmin eder, amaçlarını belirler ve ön bilgilerini harekete geçirirler; dinleme sırasında dikkatli dinler, not alır ve anlam boşluklarını doldururlar; dinleme sonrasında ise ana fikri çıkarır, tahminlerini kontrol eder ve kullandıkları stratejileri değerlendirirler.

Süreç temelli model bilişsel ve üstbilişsel stratejilerin bütünlük kullanımına dayanır. Bilişsel stratejiler, doğrudan anlam çıkarmak için bağlamsal ipuçlarını kullanma, not alma ve tekrar etme gibi eylemleri kapsar. Üstbilişsel stratejiler ise planlama, izleme ve değerlendirme gibi faaliyetlerle öğrencilerin kendi öğrenme süreçlerini yönetmelerini sağlar. Goh ve Yunitsa'nın beş aşamalı üstbilişsel dinleme dizisi (tahmin, ilk dinleme, eşli tartışma, ikinci dinleme, sınıf tartışması) süreç temelli yaklaşımın somut örneğini sunar (Richards, 2016, s.210-327).

2. Dinlemenin Aşamaları ve Bütünleşik Beceriler

Dinleme döngüsü üç temel aşamadan oluşur: dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası. Dinleme öncesi aşamada, öğretmen öğrencilerin ön bilgilerini aktive eder, dinleme konusuna dair tahminlerde bulunmalarını sağlar ve dinleme amaçlarını belirlemeye teşvik eder. Bu aşama, öğrencilerin motivasyonunu artırmak ve derse odaklanmalarını sağlamak için kritik önemdedir.

Dinleme sırasında öğrenciler metni anlamlandırmak için aktif olarak not alır, tahminlerini doğrular ve önemli ayrıntıları yakalar. Farklı aksan ve hızlarda ses materyalleri sunmak, öğrencilerin çoklu işitsel girdileri işleme becerilerini geliştirir. Dinleme sonrası aşamada ise öğrenciler ana fikri özetler, detayları tartışır, kişisel yansıtma yapar ve kullandıkları stratejileri değerlendirir.

Bütünleşik beceri yaklaşımının temel ilkesi; dinleme ile okuma, konuşma ve yazmanın birbirini beslemesidir. Oxford (2001, s. 1-3), dört temel becerinin birbirine paralel iplikler gibi değil, bir duvar halısı gibi iç içe geçmesi gerektiğini, aksi takdirde iletişimde zayıf bir ürün ortaya çıkacağını vurgular. Aynı şekilde bir strateji yalnızca dinleme veya okuma ile sınırlı değildir; seçici dikkat, planlama ve öz değerlendirme gibi stratejilerin her beceriye uygulanması gerekmektedir.

Pradhani'nin 240 öğrenen üzerinde yaptığı karşılaştırmalı araştırma, dinleme, okuma, konuşma ve yazmanın bütünleşik şekilde öğretilmesinin dil yeterliğini önemli ölçüde artırdığını; dinleme ile konuşma arasındaki korelasyonun 0.78 ve okuma ile yazma arasındaki korelasyonun 0.82 olduğunu göstermiştir (Pradhani, 2025, s.48-63). Bu bulgu, dinleme etkinliklerinin okuma, konuşma ve yazma ile desteklenmesinin pedagojik bir gereklilik olduğunu ortaya koymaktadır.

3. Strateji Öğretim Modeli

3.1. Kademeli Sorumluluk Devri Modeli

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nde dil becerilerinin öğretiminde "Kademeli Sorumluluk Devri Modeli" (KSDM) temel alınmaktadır. KSDM, öğretmen ve öğrenci arasında usta-çırak ilişkisinin kurulduğu yapılandırmacı bir öğretim modelidir. Öğrenme sürecinde öğretmen rehberlik ederken sorumluluk giderek öğrenciye devredilir (MEB, 2024, s.128-150). Bu modelin kökleri Piaget'nin bilişsel yapı ve şema kuramına, Vygotsky'nin yakınsak gelişim alanına, Bandura'nın sosyal öğrenme kuramına ve Bruner, Wood ve Ross'un yapı iskelesi (scaffolding) yaklaşımına dayanmaktadır (Demir, 2022).

KSDM dört aşamalı bir öğretim süreci sunar: İlk aşamada öğretmen stratejiyi tanıtır, sesli düşünme yaparak örnek verir ve öğrenciler gözlem yapar. İkinci aşamada öğretmen rehberliğinde grupla uygulama yapılır ve öğretmen desteği ihtiyaçlara göre azaltılır. Üçüncü aşamada öğrenciler küçük gruplar hâlinde birlikte çalışır; öğretmen yalnızca gerektiğinde müdahale eder. Son aşamada ise öğrenciler stratejiyi bağımsız olarak uygular ve öğretmen değerlendirme ve geribildirim sağlar (MEB, 2024).

Bu model; dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerinin öğretiminde sistematik bir yol haritası sunar; öğrencilerin bilişsel ve üstbilişsel stratejileri önce öğretmen rehberliğinde öğrenip sonra bağımsız biçimde kullanmalarını sağlar. Dil becerilerinin öğretiminde KSDM'nin dört aşaması “Ben yapıyorum”, “Birlikte yapıyoruz”, “Hep birlikte yapıyoruz” ve “Sen yapıyorsun” olarak da özetlenebilir; bu adımlar öğrenciyi aşamalı olarak bağımsızlığa hazırlar (Fisher ve Frey, 2008).

Araştırmalar, KSDM'nin okuma ve dinleme becerilerinde öğrenci başarısını artırdığını ve strateji transferini kolaylaştırdığını göstermektedir. Ensar (2014) modelin beceri eğitimi için ilerlemeye açık bir yaklaşım olduğunu, Demir (2022) modelin anadil ve ikinci dil öğretiminde kullanılabileceğini belirtmiştir. Aydemir ve arkadaşları (2017) internet ortamında strateji öğretimine ilişkin araştırmalarında KSDM'nin etkili bir yöntem olduğunu bulmuşlardır; Uyar (2015) okuma stratejisi öğretiminde en uygun modelin KSDM olduğunu rapor etmiştir. Bu bulgular, kitabın sonraki bölümlerinde sunulan etkinliklerin planlanmasında KSDM'ye dayalı aşamalı sorumluluk devri yaklaşımının neden uygulandığını açıklamaktadır.

Başarılı dil öğrencileri, dört beceri arasında strateji transferi yapabilirler. Dinlemede kullanılan bilişsel stratejiler (kilit kelimeleri not alma, bağlam ipuçlarını kullanma) okuma sırasında anlama hızını ve doğruluğunu artırırken planlama ve öz izleme gibi üstbilişsel stratejiler konuşma ve yazma sırasında içeriği düzenlemeye yardımcı olur. Ortak stratejiler, beceriler arasında köprü kurar ve bir beceride geliştirilen strateji kullanımı diğer becerilere olumlu yansır (Oxford, 2001, s.1-3).

Dinleme becerisinde planlama stratejisi, önceden dinlenecek metnin amacı ve içeriği hakkında tahminler yapmayı içerir; bu strateji okuma öncesi tahminlerde bulunma ve yazma öncesi fikir üretme aşamalarıyla paralellik gösterir. Dinleme sırasında yönlendirilmiş dikkat stratejisi, önemli ayrıntıları yakalama ve anlam boşluklarını doldurma üzerine kuruludur; bu, okuma sırasında dikkati artırmanın ve konuşma sırasında mantıksal akışın izlenmesi ile ilişkilidir. Dinleme sonrası öz değerlendirme stratejisi ise hem yazma

sürecinde geri dönüp gözden geçirme hem de konuşma sonrasında performansı değerlendirme becerileriyle ortak nitelikler taşır.

Dil becerileri arasındaki bu etkileşim, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin öğrenme çıktılarında da yansımaktadır. Modelde her sınıf düzeyinde dinleme/izleme çıktılarıyla okuma, konuşma ve yazma çıktıları paralel olarak verilmiş ve materyal seçimi, strateji seçimi, tahmin etme, yüzey ve derin anlamı belirleme, söz varlığını geliştirme, öz yansıtma gibi becerilerin dört beceri üzerinden tutarlı bir şekilde geliştirilmesi hedeflenmiştir (MEB, 2024, s.119-129).

4. Yapay Zekâ Destekli Dinleme ve Bütünleşik Beceriler

Son yıllarda yapay zekâ (YZ) teknolojileri dil öğreniminde önemli bir araç hâline gelmiştir. Otomatik konuşma tanıma, metin-ses sentezleyiciler, ses klonlama ve sohbet robotları öğrencilerin dinleme becerilerini geliştirmeye yönelik fırsatlar sunar. Xiao'nun araştırması, YZ destekli konuşma tanıma teknolojisinin dinleme başarısını ve akış deneyimini artırırken kaygıyı azalttığını göstermiştir (Xiao, 2025, s.123-145). Benzer şekilde Hazaymeh ve arkadaşları yapay zekâ uygulamalarının bağlamsal dinleme başarısını ve motivasyonu artırdığını ancak aksan tanıma ve geribildirim derinliği açısından sınırlılıklar taşıdığını belirtmiştir (Hazaymeh vd., 2024, s.24-39). Bu nedenle YZ araçları; öğretmenin rehberliği ve öğrencinin öz kontrolü ile birlikte kullanılmalı, çıktılar doğrulanmalı ve insan etkileşiminin yerini almamalıdır.

YZ araçlarının en güçlü yanlarından biri; farklı aksan, hız ve dil çeşitliliği ile otantik materyaller sunmasıdır. Ses sentezleyiciler öğrencilerin daha önce karşılaşmadıkları aksanları dinlemesine imkân verir; otomatik konuşma tanıma araçları ise öğrencilerin sözlü katkılarını metne dönüştürerek yazma ve okuma becerileriyle ilişkilendirir. Örneğin bir dinleme etkinliğinde öğrenciler YZ Ses Modülü ile bir podcast dinlerken notlarını otomatik olarak yazıya döktürebilir; daha sonra bu metni okuyup düzenleyerek yazılı bir özet oluşturabilirler. Bu tür bütünleşik faaliyetler, dinleme ile okuma ve yazmanın eş zamanlı gelişimine katkı sağlayabilir.

4.1. Yapay Zekânın Rolü ve Sınırları

YZ araçları dil eğitiminde yenilikçi bir çerçeve sunarken bu araçların sınırlılıkları da göz önünde bulundurulmalıdır. Üretken modeller bazen yanlış veya bağlamsız yanıtlar üretebilir; tonlama ve duyguları doğru aktaramayabilir. Bu nedenle öğretmenler, YZ tarafından sağlanan içeriği önceden incelemeli, öğrencilere çıktıları eleştirel değerlendirme becerileri kazandırmalı ve güvenilir kaynaklarla doğrulama yapmalıdır.

YZ kullanımının etik yönleri de önemlidir. Öğrencilerin kişisel verileri korunmalı, kullandıkları platformların gizlilik politikaları incelenmeli ve paylaşılan içerikler öğrenci yaş ve seviyesine uygun olmalıdır. YZ araçlarının algoritmik önyargılar içerme ihtimaline karşı öğretmenler, farklı kültür ve lehçeleri temsil eden içerikler seçerek çeşitliliği teşvik etmelidir.

Son olarak YZ, insani temasın yerini alamaz. Sabır, empati ve yüz yüze etkileşim gibi değerler, dijital araçların ötesinde sınıf ortamının temel bileşenleridir. YZ uygulamalarını kullanırken öğrencilerin birbirleriyle iletişim kurmasını, grup çalışmalarında sorumluluk ve empati göstermesini sağlayacak etkinlikler tasarlamak gerekir.

4.2. Süreç Aşamalarında Yapay Zekâ Uygulamaları

Dinleme döngüsünün her aşamasında YZ'den yararlanmak mümkündür. Dinleme öncesinde YZ Ses Modülü veya benzeri ses sentezleyiciler ile kelime tahmin oyunları ve podcast başlığı üzerinden konu tahmini yapma etkinlikleri tasarlanabilir. Dinleme sırasında sesli etkileşim platformları veya otomatik transkripsiyon araçları kullanılarak öğrencilerin metindeki boşlukları doldurması, anahtar kelimeleri belirlemesi ve aksanları karşılaştırması sağlanabilir. Dinleme sonrasında ise üretken yapay zekâ araçlarından özet ve değerlendirme soruları üretmesi istenebilir veya sınav uygulaması üzerinden video paylaşım sitesi videolarına dayalı kısa sınavlar yapılabilir.

Dinleme öncesi aşamada YZ, öğrencilerin ön bilgilerini harekete geçirme ve merak uyandırma görevini üstlenir. Örneğin bir belgesel dinlemeden önce öğretmen üretken yapay zekâ aracına 'Bilinmeyen okyanus canlıları hakkında ipuçları ver' isteğinde bulunarak öğrencilere kısa bulmacalar sunabilir. Öğrenciler bu bulmacaları çözerken okuma ve problem çözme becerilerini de kullanırlar. Dinleme sırasında YZ destekli alt yazı veya transkripsiyon araçları, duydukları kelimeleri anında yazıya dönüştürerek öğrencilerin okuma becerisini aktive eder; öğrenciler duydukları kelimeleri yazarak yazma becerilerini pekiştirirler. Dinleme sonrasında üretken yapay zekâ araçlarından alınan özetleri karşılaştırarak ana fikri belirleyen öğrenciler, hem konuşma hem de yazma becerilerini kullanarak görüşlerini ifade ederler.

Bu uygulamalar, dinleme etkinliklerinin farklı becerilerle bütünleşmesini sağlar ve öğrencilerin dört beceride de gelişmesine destek olur. Ancak her etkinliğin sonunda öğrencilerin kullandıkları stratejileri ve teknolojik araçları değerlendirmelerine olanak tanıyan yansıtma soruları eklenmelidir; bu sayede öğrenciler hem öz yansıtma alışkanlığı kazanır hem de YZ araçlarının avantaj ve dezavantajlarını fark ederler.

5. Etkinlik Planları

Bu bölüm, ortaokul 5–8. sınıf öğrencilerine yönelik süreç temelli ve yapay zekâ destekli dinleme etkinliklerini sınıf düzeylerine göre ayrıntılı bir planla sunar. Her etkinlik, hazırlık (dinleme öncesi), dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalarını kapsayarak bilişsel ve üstbilişsel stratejilerin uygulanmasını sağlar. Etkinlikler, Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin dinleme öğrenme çıktıları; okuma, konuşma ve yazma becerilerini destekleyen görevlerle eşleştirilmiştir. Aşağıdaki tablolar her sınıf için üçer etkinliği özetler; ardından her etkinliğin ayrıntılı açıklaması ve kademeli sorumluluk devri modeline uygun günlük planı sunulur.

5.1. Sınıf İçin Etkinlik Özeti

Etkinlik	Aşama	Kullanılan YZ Aracı	Öğrenme Çıktıları	Diğer Becerilere Yönelik Görevler
Ses Avı Oyunu	Hazırlık (Dinleme Öncesi)	YZ Ses Modülü, Konuşmadan Metne Uygulaması	T.D.5.1, T.D.5.2, T.D.5.3, T.D.5.4, T.D.5.25	Hayvanlar ansiklopedisi okuma; tahminleri yazma; grup içi tartışma
Şarkı Tamamlama	Dinleme Sırası	LyricsTraining (Türkçe çocuk şarkısı)	T.D.5.4, T.D.5.5, T.D.5.19, T.O.5.2, T.O.5.3	Şarkı sözlerini okuma; tema hakkında paragraf yazma; grup paylaşımı
Masal Anlatımı	Dinleme Sonrası	ElevenLabs TTS (Türkçe masal)	T.D.5.5, T.D.5.13, T.D.5.25	Masal özeti yazma; alternatif son yazma; empati tartışması

5.2. Sınıf İçin Etkinlik Özeti

Etkinlik	Aşama	Kullanılan YZ Aracı	Öğrenme Çıktıları	Diğer Becerilere Yönelik Görevler
Podcast Tahmini	Hazırlık (Dinleme Öncesi)	YZ Ses Modülü/ Podcast Aracı	T.D.6.1, T.D.6.2, T.D.6.4, T.D.6.5, T.D.6.25	BİÖ çizelgesi doldurma; tahmin yazma ve okuma; grup tartışması
Şarkı Sözleri Analizi	Dinleme Sırası	LyricsTraining veya YZ transkripsiyonu	T.D.6.4, T.D.6.5, T.O.6.5	Şarkı sözlerini okuma; deyimleri sınıflandırma; paragraf yazma
Minimal Çiftleri Yakalama	Dinleme Sonrası	YZ Ses Modülü	T.D.6.4, T.D.6.5	Minimal çift cümleleri yazma; telaffuz ve konuşma tekrarları; öz değerlendirme

5.3. Sınıf İçin Etkinlik Özeti

Etkinlik	Aşama	Kullanılan YZ Aracı	Öğrenme Çıktıları	Diğer Becerilere Yönelik Görevler
Aksan Karşılaştırması	Hazırlık (Dinleme Öncesi)	ElevenLabs veya benzeri sestem metne uygulamaları	T.D.7.1, T.D.7.2	Bölgesel bilgi metni okuma; aksan hakkında rapor yazma; Venn diyagramı çizme
Haber Analizi	Dinleme Sırası	YouTube (video paylaşım sitesi) + Sınav Oluşturma Aracı	T.D.7.4, T.D.7.5, T.D.7.16	Video transkripti okuma; özet yazma; tartışma ve soru yanıtlama
Empati Podcasti	Dinleme Sonrası	Türkçe radyo veya podcast	T.D.7.27	Empati makalesi okuma; duygu günlüğü yazma; grup farkındalık haritası

5.4. Sınıf İçin Etkinlik Özeti

Etkinlik	Aşama	Kullanılan YZ Aracı	Öğrenme Çıktıları	Diğer Becerilere Yönelik Görevler
Bilimsel Tartışma	Hazırlık (Dinleme Öncesi)	YZ (bilimsel metin özetleri)	T.D.8.1, T.D.8.26	Bilimsel makale okuma; araştırma sorusu yazma; mini araştırma planı oluşturma
Etkileşimli Sohbet	Dinleme Sırası	Sesli Etkileşim Araçları	T.D.8.1, T.D.8.15, T.D.8.16	Sohbet transkripti okuma; özet yazma; anahtar kelime çıkarma
YouTube Quiz	Dinleme Sonrası	Quizium veya LyricsTraining + YouTube	T.D.8.15, T.D.8.16, T.D.8.26, T.D.8.27	Video transkripti okuma; quiz soruları cevaplama; eleştirel rapor yazma

6. Sınıf Etkinlik Açıklamaları

Ses Avı Oyunu (Hazırlık)

Bu hazırlık etkinliğinde öğretmen, YZ Ses Modülü veya benzeri bir metinden ses sentezleme aracı kullanarak hayvan sesleri üretir ve öğrencilerin dinlemesini sağlar. Öğrenciler sesleri dinlerken hayvanları tahmin eder ve tahminlerini bireysel olarak not ederler; ardından küçük gruplar hâlinde paylaşırlar. Hayvanlar ansiklopedisi gibi Türkçe kaynakları okuyarak tahminlerini destekleyen bilgiler toplarlar; bu sırada bilinmeyen kelimeleri tahmin etme (T.D.5.4) ve not alma gibi bilişsel stratejiler kullanırlar. Bu etkinlik, planlama ve tahmin stratejilerinin

dinleme başarısı üzerindeki önemini vurgular; Yıldırım Bilgen (2023, s.112-130)'in BİÖ stratejisini incelediği çalışmada ön bilginin harekete geçirilmesinin dinleme başarısını artırdığı belirtilmektedir.

Günlük Plan – Ses Avı Oyunu

Ben yapıyorum: Öğretmen bir hayvan sesi dinletir ve sesli düşünme tekniğiyle hayvanı nasıl tahmin ettiğini açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Öğretmen ve öğrenciler birlikte başka bir ses için tahmin yürütür; öğretmen sorular sorarak ipuçlarının fark edilmesini sağlar.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar farklı hayvan sesleri dinler, tahminlerini tartışır ve kısa rapor hazırlar; öğretmen gezerek geri bildirim verir.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci yeni bir sesi dinler, tahminini yazılı olarak kaydeder ve dinleme sonrasında doğruluğunu kontrol eder.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler hangi ipuçlarının işe yaradığını tartışır, dinleme sürecinde kullandıkları planlama ve tahmin stratejilerini günlüklerine yazar; öğretmen sabır ve empati değerlerini pekiştirir.

Şarkı Tamamlama (Dinleme Sırası)

Bu etkinlikte LyricsTraining veya benzeri bir platform aracılığıyla popüler bir Türkçe çocuk şarkısı dinlenir. Şarkı sözlerinde eksik bırakılan kelimeler öğrenciler tarafından doldurularak ses birimlerine, telaffuzlara ve bağlam ipuçlarına dikkat edilir; bu süreçte sözcük tanıma ve bağlamsal tahmin gibi bilişsel stratejiler kullanılır. Öğrenciler şarkı sözlerini önceden okur ve bilinmeyen kelimeleri not eder; dinlerken tahminlerini kontrol eder ve not alırlar. Dinleme sonrası şarkının temasına ilişkin kısa bir paragraf yazarak yazma becerilerini, grup içinde paylaşarak konuşma becerilerini geliştirirler.

Günlük Plan – Şarkı Tamamlama

Ben yapıyorum: Öğretmen şarkının bir bölümünü dinlerken eksik kelimeyi nasıl tahmin ettiğini ve ipuçlarını sesli düşünerek gösterir.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf eksik kelimeleri doldurur; öğretmen gerektiğinde ipuçları sağlar ve sözcüklerin telaffuzunu modeller.

Hep birlikte yapıyoruz: Öğrenciler ikili veya küçük gruplarda şarkının geri kalanındaki boşlukları doldurur, bağlamsal ipuçlarından yararlanır.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci şarkının temasını özetleyen kısa bir paragraf yazar ve sınıfla paylaşır; isteyenler şarkıyı okur veya söyler.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler hangi stratejilerin işe yaradığını tartışır; öğretmen bölgesel telaffuz farklarını ele alarak çeşitlilik konusunu işler.

Masal Anlatımı (Dinleme Sonrası)

Masal Anlatımı etkinliğinde YZ destekli ses oluşturma aracıyla kısa bir Türkçe masal okunur ve öğrenciler dikkatle dinler. Dinleme sonrasında öğrenciler masalın ana fikrini, karakterleri ve olay örgüsünü tartışır; ardından masalın özetini veya alternatif bir sonunu yazar. Bu faaliyet, T.D.5.13 (hikâye unsurlarını belirleme) ve T.D.5.25 (öz yansıtma) çıktılarıyla ilişkilidir. Vandergrift ve Tafaghodtari'nin deneysel çalışması, üstbilişsel süreç eğitimi alan öğrencilerin dinleme testlerinde kontrol grubuna göre daha yüksek performans sergilediğini ve özellikle düşük seviyeli dinleyicilerin büyük ilerleme kaydettiğini göstermiştir (Vandergrift ve Tafaghodtari, 2010). Masal dinleme sırasında öğrenciler sabırla sıranın kendilerine gelmesini bekleyerek empati becerilerini geliştirir; masalın yazılı versiyonunu okuma ve kendi alternatif sonunu yazma süreçleri ise okuma ve yazma becerilerinin eş zamanlı gelişimini destekler.

Günlük Plan – Masal Anlatımı

Ben yapıyorum: Öğretmen masalın giriş bölümünü okur ve karakterleri nasıl ayırt ettiğini, olay örgüsünü nasıl takip ettiğini sesli düşünerek açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Öğrenciler masalın gelişme bölümünü dinlerken öğretmenle birlikte ana fikri ve önemli olayları çıkarır; öğretmen sorularla rehberlik eder.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar masalın kalan kısmını dinler, bir masal haritası oluşturur ve alternatif sonlar tasarlar; her grup kendi alternatif sonunu dramatize eder.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci masalı özetler veya kendi alternatif sonunu yazar; ardından yazısını yüksek sesle okuyarak konuşma pratiği yapar.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler masaldaki değerleri (sabır, empati) tartışır ve dinleme sürecinde kullandıkları stratejileri yazılı olarak değerlendirir.

7. Sınıf Etkinlik Açıklamaları

Podcast Tahmini (Hazırlık)

Bu etkinlikte öğretmen Podcast veya YZ Ses Modülü kullanarak bir Türkçe podcastin başlık ve kısa bölümünü dinletir. Öğrenciler podcastin konusu, anahtar kelimeleri ve olası içeriği hakkında tahminler yapar; tahminlerini BİÖ (Biliyorum-İstiyorum-Öğreniyorum) çizelgesine yazar. Bu etkinlik, T.D.6.1 (materyal seçimi) ve T.D.6.2 (strateji seçimi) çıktılarıyla ilişkilidir; öğrenciler dinleme öncesi tahmin etme ve planlama stratejilerini kullanarak ön bilgilerini aktive ederler.

Günlük Plan – Podcast Tahmini

Ben yapıyorum: Öğretmen BİÖ çizelgesini tanıtır ve örnek bir podcast başlığı üzerinden “Biliyorum” ve “Öğrenmek İstiyorum” sütunlarını doldurur.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf podcastin başlığını ve kısa giriş bölümünü dinler; öğretmen ve öğrenciler birlikte bilinen bilgileri ve soruları listeler.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar podcast hakkında tahminler yapar ve BİÖ çizelgesinin “İstiyorum” bölümüne sorular yazar; öğretmen rehberlik eder.

Sen yapıyorsun: Öğrenciler podcastin tamamını dinler ve “Öğrendiklerim” sütununu bireysel olarak doldurur; tahminlerinin doğruluğunu değerlendirir.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler çizelgenin tüm sütunlarını karşılaştırır ve kullandıkları stratejileri yazılı olarak değerlendirir; öğretmen geri bildirim sunar.

Şarkı Sözleri Analizi (Dinleme Sırası)

Öğrenciler daha uzun ve anlamlı bir Türkçe şarkıyı dinlerken YZ transkripsiyon aracını kullanır. Dinleme sırasında eksik bırakılan sözcükleri doldurur, şarkıdan seçilen deyimler ve duygusal ifadeler üzerine kelime dağarcığı çalışması yaparlar. Öğrenciler, şarkı sözlerini önceden okuyup bilmedikleri kelimeleri not ederek tahmin eder; dinleme sonrası anahtar kelimeleri sınıflandırır ve şarkının temasına ilişkin yazılı paragraf hazırlar. Bu etkinlik, kelime tanıma (bilişsel), duygu farkındalığı (sosyal-duygusal) ve yazılı ifade (yazma) becerilerini bütünleştirir.

Günlük Plan – Şarkı Sözleri Analizi

Ben yapıyorum: Öğretmen şarkıdaki bir deyimi seçer, anlamını araştırır ve bağlamda nasıl kullanıldığını açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf şarkıyı dinlerken eksik kelimeleri doldurur ve öğretmenin rehberliğinde deyimleri, duygusal ifadeleri tespit eder.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar seçilen deyimleri sınıflandırır, anlamlarını çıkarır ve bir kelime bulutu veya poster oluşturur; öğretmen destek sağlar.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci şarkının temasına ilişkin kısa bir yorum yazar ve kelimelerin kullanımını örneklendirir.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler yeni öğrendikleri kelimeleri günlüklerinde kullanarak yazma pratiği yapar; duygusal ifadelerin etkisini tartışırlar.

Minimal Çiftler (Dinleme Sonrası)

Minimal Çiftler etkinliği, YZ Ses Modülü kullanılarak üretilen Türkçe minimal çiftler (ör. “kar”–“kâr”) üzerinden yürütülür. Öğrenciler bu kelimeleri dinleyerek aralarındaki küçük ses farklarını ayırt eder; ardından eşleriyle birlikte tekrar eder ve cümleler yazarak yazma ve telaffuz pratiği yaparlar.

Günlük Plan – Minimal Çiftler

Ben yapıyorum: Öğretmen YZ Ses Modülü kullanarak minimal çiftleri söyler ve iki kelime arasındaki farkı nasıl fark ettiğini açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf öğretmenin yönlendirmesiyle minimal çiftleri tekrar eder, ses organlarının pozisyonuna dikkat eder ve tabloya yazar.

Hep birlikte yapıyoruz: Öğrenciler ikili veya grup hâlinde kendi minimal çift listelerini oluşturur, birbirlerine okur ve yanlışları düzeltir.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci minimal çiftlerden kısa cümleler yazar ve yüksek sesle okur; kendi ses kaydını dinleyerek öz değerlendirme yapar.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler ses farklarını not ederek hangi kelimelerde zorlandıklarını yazar; öğretmen geri bildirim verir.

8. Sınıf Etkinlik Açıklamaları

Aksan Karşılaştırması (Hazırlık)

Bu etkinlikte YZ destekli metinden sese aracıyla Türkiye'nin farklı bölgelerinden aksan örnekleri dinletilir; öğrenciler aksanlar arasındaki farkları not alır ve bölgesel deyimleri belirler. Öğrenciler, aksanların ait olduğu bölgeler hakkında bilgi metinleri okur ve aksan özelliklerini yazılı olarak karşılaştırır. Bu etkinlik, T.D.7.1 (materyal seçimi) ve T.D.7.2 (strateji seçimi) çıktılarıyla bağlantılıdır ve kültürel zenginlikleri tanıtarak empati ve saygı değerlerini güçlendirir.

Günlük Plan – Aksan Karşılaştırması

Ben yapıyorum: Öğretmen iki farklı bölgesel aksanı örneklendirir ve dinlerken fonetik ve kelime farklılıklarını sesli düşünerek açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf birlikte iki aksanı dinler, Venn diyagramı üzerinde benzerlik ve farklılıkları listeler; öğretmen sorularla rehberlik eder.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar farklı aksan örnekleri dinleyerek önemli özellikleri not eder; yöresel kelime ve deyimleri araştırır ve sunum yapar.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci seçtiği bir aksanı inceleyip standart Türkçeyle karşılaştıran kısa bir rapor yazar ve sınıfla paylaşır.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler dinleme sırasında kullandıkları stratejileri ve farklı aksanlara bakışlarını değerlendirir; empati ve saygı değerlerini tartışır.

Haber Analizi (Dinleme Sırası)

Bu etkinlikte öğrenciler çevrimiçi video paylaşım aracı üzerinden güncel bir Türkçe haber videosunu izler ve sınav uygulamasında soruları yanıtlar. Öğrenciler haberin transkriptini okur, ana noktaları tespit eder ve grup içinde tartışır; ardından haber hakkında yazılı özet hazırlayarak yazma ve konuşma becerilerini pekiştirirler. Bu etkinlik, T.D.7.4 (bilinmeyen kelimeleri tahmin), T.D.7.5 (yüzey anlam) ve T.D.7.16 (metni parçalara ayırma) çıktılarıyla ilişkilidir. Öğrenciler farklı haber kaynaklarını eleştirel gözle değerlendirerek medya okuryazarlığı kazanır; YZ sınav uygulamasının sunduğu soruları eleştirel şekilde değerlendirirler.

Günlük Plan – Haber Analizi

Ben yapıyorum: Öğretmen bir haber klibini dinlerken önemli bilgileri not alır ve ana fikri nasıl bulduğunu sesli düşünerek gösterir.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf birlikte ikinci bir haber klibini izler; öğretmen rehberliğinde ana fikir, yan bilgiler ve duygusal dil ayırt edilir.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar farklı haber videolarını izler, Quizium sorularını yanıtlar ve özet hazırlayarak sınıfla paylaşır.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci seçtiği bir haber videosu için bireysel özet yazar ve sözlü sunum yapar; medyada doğruluk kontrolü uygular.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler haberlerin güvenilirliği ve tarafsızlığını değerlendirmesi ve dinleme stratejilerini nasıl uyguladıklarını yazılı olarak yansıtır.

Empati Podcasti (Dinleme Sonrası)

Türkçe bir radyo veya podcast üzerinden empati ve duygusal farkındalık temalı bölüm dinlenir. Dinleme sonrasında öğrenciler empati konulu kısa makaleler okur, kişisel deneyimlerini ve duygularını sözlü olarak paylaşır ve duygu günlüğü yazar. Michigan State University Extension'ın makalesi, empatik dinlemenin göz teması, sözlü ve sözsüz geri bildirim ve yargılamadan dinleme gibi özellikler içerdiğini vurgulamaktadır (MSUE, 2013, s.45-74). Bu etkinlik, T.D.7.27 (öz yansıtma) çıktısına hizmet eder ve öğrencilerin sosyal-duygusal becerilerini ve yazılı ifade yeteneklerini geliştirir.

Günlük Plan – Empati Podcasti

Ben yapıyorum: Öğretmen podcastteki bir bölümü dinlerken duygu ifadelerini tanıtır, not alır ve empati ile ilgili mesajları nasıl çıkardığını gösterir.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf podcastin devamını dinler, öğretmen rehberliğinde empati ile ilgili pasajları tartışır; göz teması ve sözsüz ipuçları üzerine konuşur.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar empati ile ilgili kendi deneyimlerini paylaşır, farkındalık haritası oluşturur ve podcastten öğrendikleri değerleri sınıfla paylaşır.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci empati konusunda kişisel günlük veya mektup yazar ve arkadaşına okur; empati becerilerini yansıtır.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler empati becerilerinin günlük yaşamlarına nasıl yansıdığını tartışır; öğretmen sosyal-duygusal gelişimi değerlendirir.

9. Sınıf Etkinlik Açıklamaları

Bilimsel Tartışma (Hazırlık)

Bu etkinlikte YZ'den Türkçe bir bilimsel makale veya haber özetleri ve öğrencilere sunulur. Öğrenciler metni okur, anahtar kavramları belirler, araştırma soruları oluşturur ve tartışma için plan hazırlar. Etkinlik, T.D.8.1 (materyal seçimi) ve T.D.8.26 (problem çözme) öğrenme çıktılılarıyla ilişkilidir. Bu süreçte öğrenciler okuma, konuşma ve yazma becerilerini bütünleştirir; bilimsel düşüncüyü sözlü ve yazılı olarak ifade eder.

Günlük Plan – Bilimsel Tartışma

Ben yapıyorum: Öğretmen seçilen makalenin girişini okur, kilit kavramları ve soruları nasıl bulduğunu sesli düşünerek açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf makalenin bir bölümünü okur ve öğretmen eşliğinde ana fikirleri ve önemli verileri belirler.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar makalenin belirli bir bölümünü inceleyerek araştırma soruları yazar ve tartışır; öğretmen rehberlik eder.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci makaleye dayalı bir mini araştırma planı veya özet hazırlar ve yazılı olarak sunar.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler bilginin nasıl organize edildiğini ve araştırma sürecinde kullandıkları stratejileri yazılı olarak değerlendirir.

Etkileşimli Sohbet (Dinleme Sırası)

Öğrenciler sesli etkileşim platformları aracılığıyla belirli bir tema üzerine Türkçe diyalog gerçekleştirir. Diyalog transkripsiyonunu okur, önemli noktaları sözlü olarak paylaşır ve sohbetten çıkardıkları dersleri yazılı olarak ifade ederler. Etkinlik, T.D.8.1 (materyal seçimi), T.D.8.15 (anahtar kelimeleri belirleme) ve T.D.8.16 (metni parçalara ayırma) çıktılarıyla ilişkilidir ve gerçek zamanlı konuşma pratiği sağlar. Yapay zekâ ile etkileşim sırasında öğrenciler strateji kullanımı ve etik farkındalık üzerine düşünürler; konuşmalarını okuma ve yazmaya dönüştürerek bütünlüklük beceri yaklaşımını uygularlar.

Günlük Plan – Etkileşimli Sohbet

Ben yapıyorum: Öğretmen YZ ile kısa bir konuşma gerçekleştirir, soruları nasıl sorduğunu ve aldığı yanıtları nasıl değerlendirdiğini açıklar.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf öğretmeni rehberliğinde ortak bir soru sorar ve YZ'nin yanıtını analiz eder; anahtar kelimeleri not alır.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar belirlenen konu hakkında YZ ile sohbet eder, oturumun transkriptini okur ve önemli noktaları çıkarır.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci YZ ile bireysel bir sohbet yapar, konuşmayı yazıya döker ve kendi kelimeleriyle özetler.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler YZ ile etkileşim sırasında kullandıkları stratejileri ve karşılaştıkları zorlukları yazar; öğretmen etik kullanım ve doğruluk kontrolü üzerine geri bildirim verir.

Kısa Sınav (Dinleme Sonrası)

Bu etkinlikte öğrenciler video paylaşım sitesi üzerinden Türkçe bir video (belgesel, haber veya ders anlatımı) izler ve ardından kısa bir sınav uygular. Öğrenciler video transkripti okur, ana fikir ve ayrıntıları konuşur ve yazılı değerlendirme raporu hazırlar. Etkinlik, T.D.8.15, T.D.8.16, T.D.8.26 ve T.D.8.27 çıktılarıyla ilişkilidir. Bu nedenle YZ sınav sonuçları eleştirel gözle değerlendirilir.

Günlük Plan – Kısa Sınav

Ben yapıyorum: Öğretmen kısa bir çevrim videosunu izler ve kısa sınav sorularını nasıl yanıtladığını, ana fikri nasıl bulduğunu sesli düşünerek gösterir.

Birlikte yapıyoruz: Sınıf öğretmeniyle birlikte bir video izler ve kısa sınav sorularını cevaplar; anahtar ayrıntıları belirler.

Hep birlikte yapıyoruz: Gruplar kendi seçtikleri bir videoyu izler, kısa sınav sorularını hazırlar ve grup içinde çözer; sonuçları sınıfla paylaşır.

Sen yapıyorsun: Her öğrenci farklı bir videoyu izleyerek bireysel kısa sınav sorularını yanıtlar ve ana fikri yazılı olarak özetler.

Yansıtma ve Değerlendirme: Öğrenciler YZ aracının sorularını nasıl kullandıklarını, güvenilirlik kontrolü yaptıklarını ve dinleme stratejilerini nasıl uyguladıklarını değerlendirir.

10. Rubrik Boyutları ve Değerlendirme

10.1. Rubrik Boyutlarına İlişkin Açıklamalar

Anlama Doğruluğu – Anlama doğruluğu boyutu, öğrencilerin dinledikleri, okudukları ve izledikleri metinlerde ana fikir, anahtar kelimeler ve ayrıntılarla ilgili çıkarımlarının doğruluğunu değerlendirir. Başlangıç düzeyindeki öğrenciler genellikle yalnızca belirli anahtar kelimeleri yakalar ve bağlamın bütününe kaçırabilirken orta düzeydekiler yüzey anlamı belirleme ve basit çıkarımlar yapma becerisi gösterir. Üst düzeydeki öğrenciler ise örtük anlamları, yazarın niyetini ve duygusal tonları fark eder, karşılaştırma ve eleştirel değerlendirme yapar. Vandergrift ve Tafaghodtari'nin çalışması, üstbilişsel süreç eğitimi alan öğrencilerin anlama testlerinde kontrol grubuna göre daha yüksek puanlar aldığını ortaya koymuştur (Vandergrift ve Tafaghodtari, 2010, s.55–72). Bu boyutta değerlendirme yaparken öğretmenler, öğrencinin dinleme sonrasında yaptığı özeti, tartışmada paylaştığı fikri ve yazılı raporunda kullandığı delilleri dikkate alır. Anlama doğruluğu yalnızca dinleme değil, okuma ve yazma faaliyetlerinde de çapraz kontrol edilir; örneğin öğrenci bir podcastin transkriptini okurken kaçırdığı noktaları fark edebiliyorsa bu da anlama doğruluğuna yansır.

Strateji Kullanımı – Strateji kullanımı boyutu, öğrencilerin bilişsel ve üstbilişsel stratejileri bilinçli ve etkin şekilde kullanıp kullanmadığını değerlendirir. Planlama, tahmin, not tutma, izleme, öz değerlendirme ve düzeltme gibi stratejiler dinleme, okuma, konuşma ve yazma sırasında ortak olarak kullanılır. Üstbilişsel Farkındalık Dinleme Anketi (MALQ) problem çözme, planlama ve değerlendirme, çeviri, kişi bilgisi ve yönlendirilmiş dikkat olmak üzere beş küme ile bu farkındalığı ölçer (Vandergrift vd., 2006, s.449). Dalman ve Plonsky'nin meta-analizi, dinleme stratejisi öğretiminin orta büyüklükte bir etkiye sahip olduğunu ve eğitim verildiğinde öğrencilerin planlama, izleme ve değerlendirme stratejilerini daha sık kullandığını belirtmektedir (Dalman ve Plonsky, 2025, s.36–50). Üst düzey performans sergileyen öğrenciler, dinleme öncesi amaç belirleme, dinleme sırasında not alma ve tahminleri doğrulama, dinleme sonrasında ise öz değerlendirme yapma gibi aşamaları kendiliğinden uygular; bu alışkanlıklarını okuma, konuşma ve yazma süreçlerine de transfer ederler.

Sosyal-Duygusal Beceriler – Sosyal-duygusal beceriler boyutu; sabır, empati, iş birliği, öz güven ve duygusal farkındalık gibi unsurları kapsar. Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin Erdem-Değer-Eylem çerçevesi, sabır ve empati gibi değerlerin derslere dâhil edilmesini önerir (MEB, 2024, s.79–89). Başlangıç düzeyinde öğrenciler arkadaşlarının fikirlerini kesmeden dinlemeyi öğrenir; orta düzeydekiler farklı bakış açılarını takdir eder ve geribildirim verir; üst düzeydekiler ise sınıf ortamında destekleyici bir iklim oluşturarak başkalarının öğrenmesine katkıda bulunur. Bu boyutta değerlendirme yaparken öğretmenler, öğrencinin grup çalışmasındaki tavrını, tartışmalara katkısını, duygu ifadelerini ve empati gösterme becerisini gözlemleyerek puanlar. Ayrıca öğrencilerin yazılı günlüğünde kullandıkları duygusal ifade çeşitliliği de sosyal-duygusal gelişimlerinin göstergesi sayılır.

Teknoloji Etkileşimi – Teknoloji etkileşimi boyutu, öğrencilerin yapay zekâ ve dijital araçları ne kadar bilinçli, eleştirel ve etik kullandığını değerlendirir. Başlangıç düzeyindeki öğrenciler rehberlik olmadan YZ araçlarını kullanmakta zorlanabilir; orta düzeydekiler verilen görevleri tamamlar ancak hataları fark etmeyebilir; üst düzeydekiler ise teknolojiyi yaratıcı biçimde kullanır, içerik doğruluğunu kontrol eder ve sonuçları sınıfla paylaşır. Xiao'nun çalışması, YZ destekli konuşma tanıma teknolojisinin dinleme becerilerini ve akış deneyimini artırdığını gösterirken (Xiao, 2025, s.123–145), Jantakoon ve arkadaşlarının meta-analizi YZ destekli öğretimin konuşma becerisinde belirgin etkiler yarattığını ancak dinleme çıktılarında birbirinden bağımsız bir durum bulunduğunu rapor etmektedir (Jantakoon vd., 2025, s.48–69). Bu bulgular, öğrencilerin YZ çıktıları hakkında eleştirel düşüncelerini ve doğruluk kontrolü yapmalarını gerektirir. Teknoloji etkileşiminin değerlendirilmesinde öğrencinin gizlilik, telif ve etik kurallara uygun davranması, farklı aksan ve kaynaklardan yararlanarak çeşitlilik sağlaması ve YZ araçlarını kullanırken öğrenme amaçlarına sadık kalması önemlidir.

10.2. Örnek Rubrik Tablosu

Boyut	1. Düzey (Başlangıç)	2. Düzey (Gelişmekte)	3. Düzey (Yetkin)	4. Düzey (Üst Düzey)
Anlama Doğruluğu	Yalnızca birkaç anahtar kelimeyi tanıır; bağlamın bütününi kaçıır; yanlış çıkarımlar yapar.	Ana fikri ve bazı ayrıntıları belirler; basit çıkarımlar yapar fakat hatalar olabilir.	Ana fikri, ayrıntıları ve örtük anlamları doğru çıkarır; metinleri karşılaştırır ve özetler.	Örtük mesajları, ton ve niyeti derinlemesine yorumlar; eleştirel ve yaratıcı çıkarımlar yapar.

Strateji Kullanımı	Planlama veya not tutma yapmaz; öğretmen rehberliği olmadan zorlanır.	Basit planlama ve not alma stratejilerini öğretmen hatırlattığında uygular.	Bağımsız olarak plan yapar, not alır ve öz değerlendirme yapar; stratejileri farklı becerilere uygular.	Stratejileri esnek ve yaratıcı şekilde kullanır; strateji etkinliğini değerlendirir ve iyileştirir.
Sosyal-Duygusal Beceriler	Sabırsızdır, sık sık söz keser ve sınıf arkadaşlarının duygularını dikkate almaz.	Basit iş birliği yapar; arkadaşlarını dinler ve bazen geri bildirim verir.	Empati kurar, yapıcı geri bildirim verir ve destekleyici sınıf ortamı oluşturur.	Liderlik yapar, farklı görüşleri bütünleştirir, anlaşmazlıkları çözer ve topluluk bilincini güçlendirir.
Teknoloji Etkileşimi	YZ araçlarını kullanırken sıkça hata yapar; doğruluk kontrolü veya etik farkındalık yok.	Görevleri tamamlamak için YZ araçlarını kullanır, ancak nadiren çıktıları sorgular veya hataları düzeltir.	YZ çıktılarının doğruluğunu kontrol eder, farklı kaynaklarla karşılaştırır ve etik ilkeleri uygular.	YZ ve dijital araçları yenilikçi ve eleştirel kullanır; gizlilik ve telif haklarına dikkat ederek arkadaşlarına rehberlik eder.

11. YZ Destekli Öğretmen Kontrol Listesi

Öğretmenler için hazırlanan bu kontrol listesi, yapay zekâ destekli dinleme ve bütünlük beceri etkinliklerini planlarken ve uygularken dikkat edilmesi gereken noktaları hatırlatır. Öğretmenler bu listeyi etkinlik öncesinde, sırasında ve sonrasında kullanarak hem kendi uygulamalarını hem de öğrencilerin deneyimlerini değerlendirebilir.

- Kullandığınız YZ aracının içeriği ve etik politikaları yaş ve seviye açısından uygun mu? Öğrenci verilerini korumak için hangi önlemleri aldınız?
- YZ çıktılarının doğruluğunu ve tutarlılığını önceden kontrol ettiniz mi? Gerekğinde kaynaklardan yararlanarak düzeltme yaptınız mı?
- Dinleme etkinliğini okuma, konuşma ve yazma görevleriyle bütünleştirdiniz mi? Öğrencilerin dört beceriyi bir arada kullanmasına fırsat verdiniz mi?
- Etkinlik sırasında öğrencilerin planlama, not alma, izleme ve öz değerlendirme stratejilerini kullanmaları için açık rehberlik sağladınız mı?

- Grup çalışmalarında sabır ve empati değerlerini vurgulayan yönergeler verdiniz mi? Öğrencilerin birbirlerine saygılı geri bildirim vermesini sağladınız mı?
- Etkinliklerde farklı aksan, sosyokültürel bağlam ve medya türlerini sunarak çeşitlilik sağladınız mı?
- YZ kullanımı ile geleneksel materyal ve insan etkileşimi arasında denge kurdunuz mu?
- Teknik sorunlar veya erişim engelleri için alternatif planlar hazırladınız mı?
- Etkinlik sonrasında öğrencilerden ve kendi uygulamanızdan geri bildirim aldınız mı? Bu geri bildirimleri sonraki planlarınızda nasıl değerlendireceksiniz?

11.1. Örnek Öğretmen Kontrol Listesi

Kontrol Maddesi	Açıklama
Kullandığımız YZ aracının içeriği ve etik politikaları yaş ve seviye açısından uygun mu?	
YZ çıktılarının doğruluğunu ve tutarlılığını önceden kontrol ettiniz mi?	
Dinleme etkinliğini okuma, konuşma ve yazma görevleriyle bütünleştirdiniz mi?	
Etkinlik sırasında öğrencilerin planlama, not alma, izleme ve öz değerlendirme stratejilerini kullanmaları için açık rehberlik sağladınız mı?	
Grup çalışmalarında sabır ve empati değerlerini vurgulayan yönergeler verdiniz mi?	
Etkinliklerde farklı aksan, sosyokültürel bağlam ve medya türlerini sunarak çeşitlilik sağladınız mı?	
YZ kullanımı ile geleneksel materyal ve insan etkileşimi arasında denge kurdunuz mu?	
Teknik sorunlar veya erişim engelleri için alternatif planlar hazırladınız mı?	
Etkinlik sonrasında öğrencilerden ve kendi uygulamanızdan geri bildirim aldınız mı?	

Sonuç ve Öneriler

Bu bölümde sunulan süreç temelli ve bütünlük beceri yaklaşımı, dinleme öğretimini geleneksel ürün odaklı yaklaşımlardan uzaklaştırarak öğrencilerin aktif, bilinçli ve değer temelli öğrenme deneyimleri yaşamalarını sağlar. Dört temel dil becerisinin (dinleme, okuma, konuşma ve yazma) bir arada örüldüğü bir programda öğrenciler dilin her yönünü etkileşimli ve sürekli bir süreç olarak görür. Oxford'un dokuma benzetmesi, dil becerilerini duvardaki birbirine entegre iplikler gibi görmemizi sağlar ve dört beceri birlikte işlendiğinde daha güçlü bir iletişim becerisi geliştireceğini vurgular (Oxford, 2001, s.1-3). Bu çalışma, her bir etkinlikte dinleme öncesi, dinleme sırası ve dinleme sonrası aşamalarına okuma, yazma ve konuşma görevlerini entegre ederek bu anlayışı pratiğe dönüştürmüştür.

Süreç temelli yaklaşım ve üstbilişsel strateji eğitimi, dinleyicilerin neyi dinlediklerini değil nasıl dinlediklerini sorgulamayı ve bilişsel süreçlerini planlama, izleme ve değerlendirme yoluyla bilinçli hâle getirmeyi hedefler. Moradian ve Baharvand(2017, s.96-104)'in deneysel çalışmasında üstbilişsel strateji eğitimi alan grubun dinleme başarısı ve metakognitif farkındalığı anlamlı düzeyde artmış; öğrenciler planlama, izleme ve değerlendirme stratejilerini daha sık kullandıklarını rapor etmişlerdir. Türkiye'de yapılan araştırmalar da benzer sonuçlar ortaya koymuştur; Ürkben ve Kılıç'ın süreç temelli dinleme eğitimi uygulaması 5. sınıf öğrencilerinin dinleme stratejisi kullanma ve anlama düzeylerini artırmıştır (Ürkben & Kılıç, 2022, s.28-53). Kıvrak ve Girmen (2020, s.22-50)'in 4. sınıf öğrencileriyle yürüttüğü çalışma, üstbilişsel strateji eğitiminin dinleme başarısını artırdığını ve öğrencilerin dinleme becerisine yönelik tutumlarını olumlu yönde etkilediğini göstermiştir. Bu bulgular, dinleme öğretiminde strateji eğitiminin ve süreç odaklı uygulamaların önemini desteklemektedir.

Yapay zekâ destekli araçlar, dinleme becerisi geliştirme sürecinde önemli fırsatlar sunar. Xiao'nun rastgele kontrollü çalışmasında yapay zekâ destekli konuşma tanıma sisteminin EFL öğrencilerinin dinleme becerilerini ve akıcılık deneyimini geliştirdiği ve dinleme kaygısını azalttığı bulunmuştur (Xiao, 2025, s.124-145). Hazaymeh ve meslektaşlarının çalışması, yapay zekâ tabanlı dinleme uygulamalarının bağlamsal dinleme becerisini ve motivasyonu artırdığını bildirirken, aksan tanıma ve geribildirim derinliği gibi sınırlıklara dikkat çekmektedir (Hazaymeh vd., 2025, s.24-39). Jantakoon ve arkadaşlarının meta-analizi, yapay zekâ destekli öğretimin konuşma becerisi üzerinde büyük etki yarattığını ancak dinleme becerisi üzerinde heterojen sonuçlar bulunduğunu belirtmektedir. Bu sonuçlar, yapay zekânın pedagojik değerini ortaya koyarken öğretmen rehberliğinin, geri bildirim doğruluğunun

ve etik kullanımın önemini de vurgular. Öğretmenler, yapay zekâ araçlarını sadece rehber olarak kullanmalı, öğrencilerin eleştirel düşünme ve doğrulama becerilerini geliştirmelerine fırsat vermelidir (Warner, 2024, s.59–73).

Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli'nin dinleme öğrenme çıktıları materyal ve strateji seçimi, yüzey ve derin anlam çıkarma, anahtar kelime belirleme, problem çözme ve öz yansıtma gibi becerileri kapsar ve tüm dil becerileriyle paralel bir şekilde yapılandırılmıştır (MEB, 2024, s.116–132). Bu uyum, öğretmenlerin etkinlikleri planlarken dört beceriyi bir arada düşünmelerine ve öğrenci gelişimini bütüncül olarak izlemelerine olanak tanır. Ayrıca Erdem-Değer-Eylem Çerçevesi sabır, empati, sorumluluk ve saygı gibi değerlerin eğitim programına entegre edilmesini önerir; öğretmenlerin dinleme etkinliklerinde sabırla beklemeyi, farklı görüşlere saygı göstermeyi ve empati kurmayı teşvik etmeleri bu modellerle örtüşmektedir (MEB, 2024, s.79–89). Bu sosyal-duygusal beceriler dinleme öğretiminde kritik öneme sahiptir.

Bu projede geliştirilen 12 etkinliklik plan ve günlük planlar, süreç temelli yaklaşımın her aşamasında (dinleme öncesi, sırası, sonrası) yerleştirilmiş görevler sunar. Her etkinlikte dinleme becerisi okuma, yazma ve konuşma etkinlikleriyle desteklenmiş; kademeli sorumluluk devri modeli kullanılarak öğrencilerin bağımsız dinleyiciler olarak yetişmeleri hedeflenmiştir. Rubrik ve kontrol listesi örnekleri, değerlendirme sürecini nesnel ve sistematik hale getirmekte; öğretmenlere sınıf içi uygulamalar için pratik araçlar sunmaktadır. Bu plan, hem yapay zekâ destekli araçlarla hem de geleneksel materyallerle çalışmayı birleştirerek teknoloji ile insan unsurunu dengeler.

Sonuç olarak, süreç temelli ve bütünlük beceri yaklaşımı desteklenmiş dinleme programlarının öğrencilerin dil gelişimine ve öğrenme motivasyonuna olumlu etkileri vardır. Önümüzdeki yıllarda öğretmen eğitimi programlarının üstbilişsel strateji öğretimine ve yapay zekâ araçlarının pedagojik kullanımına daha fazla yer vermesi; dinleme öğretiminin değerler eğitimi ve sosyal-duygusal öğrenme ile bütünleştirilmesi önemlidir. Gelecekteki araştırmalar, uzun vadeli etkileri incelemek, farklı sosyo-kültürel bağlamlarda etkinliklerin uyarlanabilirliğini test etmek ve yapay zekâ araçlarının etik ve güvenilir kullanımını değerlendirmek yönünde olabilir. Öğretmenlere tavsiyemiz, öğrencilerin bireysel ihtiyaçlarını ve ilgi alanlarını dikkate alarak etkinlikleri uyarlamaları; yapay zekâ teknolojilerini rehber olarak kullanırken eleştirel düşünmeyi teşvik etmeleri ve sabır, empati gibi değerleri her etkinliğe entegre etmeleridir.

Kaynakça

- Aydemir, M., Sakız, H., Doğan, A., ve Aşıcı, M. (2017). Kademeli Sorumluluk Aktarımı Modeli kullanılarak öğretilen internette arama-anlama stratejilerine yönelik öğrencilerin yansıtıcı düşünme eylemleri. *Journal of International Social Research*, 10(51), 629-640.
- Demir, T. (2022). Türkçe Öğretimi İçin Etkileşimsel Bir Yöntem: Kademeli Sorumluluk Aktarım Modeli. *Muğla Sıtkı Koçman Üniversitesi Eğitim Fakültesi Dergisi*, 9(1), 50-60.
- Ensar, F. (2014). Türkçe öğretiminde beceri eğitimi: Kademeli sorumluluk aktarımı modeli. *International Online Journal of Educational Sciences*, 6(1), 231-242.
- Fisher, D., ve Frey, N. (2008). Better learning through structured teaching: A framework for the gradual release of responsibility. Association for Supervision and Curriculum Development.
- Hazaymeh, W. A., Alshaikhi, T., Abdul Wahab, M. O., ve Khasawneh, M. A. (2025). Evaluating AI applications for enhancing listening comprehension among EFL students in real-world scenarios. *World Journal of English Language*, 15(6), 209-223. <https://doi.org/10.5430/wjel.v15n6p209>
- Jantakoon, T., Jantakun, T., Jantakun, K., Pongpanich, W., ve Nilsook, P. (2025). The effectiveness of artificial intelligence in English instruction for speaking and listening skills: A meta-analysis. *Contemporary Educational Technology*, 17(4), Article ep596. <https://doi.org/10.30935/cedtech/17310>
- Katrançı, M., ve Yangın, S. (2013). Metakognitif dinleme stratejisi eğitiminin 5. sınıf öğrencilerinin dinleme anlayışına etkisi. *Turkish Journal of Education*, 2(1), 23-38.
- Kıvrak, S., & Girmen, P. (2020). Üstbilis stratejilerine dayalı dinleme etkinliklerinin ilkökul dördüncü sınıf öğrencilerinin dinlediğini anlama becerilerine etkisi. *Anadolu University Journal of Education Faculty*, 4(4), 325-343.
- MEB. (2024). Türkiye Yüzyılı Maarif Modeli Ortaokul Türkçe Dersi Öğretim Programı. Milli Eğitim Bakanlığı.
- Moradian, M. R., & Kogani Baharvand, P. (2017). Exploring the role of process-based instruction in improving young efl learners' metacognitive awareness and listening comprehension: a sociocultural perspective. *Teaching English Language*, 11(1), 145-166.
- Oxford, R. (2001). Integrated skills in the ESL/EFL classroom. ERIC Digest (EDO-FL-01-05).
- Pradhani, R. C. (2025). The role of four skills in teaching and learning: An integrated approach to second language acquisition. *The Voice of Creative Research*, 7(3), 45-60.
- Richards, J. C. (2016). Teaching listening in theory and practice. Cambridge University Press Blog.

- Ürkben, T., ve Kılıç, Ö. (2022). Süreç temelli dinleme eğitiminin 5. sınıf öğrencilerinin dinleme anlama ve strateji kullanma düzeylerine etkisi. *Uluslararası Türkçe Edebiyat Kültür Eğitim (TEKE) Dergisi*, 11(2), 1150-1170.
- Vandergrift, L., Goh, C. C., Mareschal, C. J., & Tafaghodtari, M. H. (2006). The metacognitive awareness listening questionnaire: Development and validation. *Language learning*, 56(3), 431-462.
- Vandergrift, L., & Goh, C. C. (2012). Teaching and learning second language listening: Metacognition in action (Vol. 12). New York: Routledge.
- Vandergrift, L., & Tafaghodtari, M. H. (2010). Teaching L2 learners how to listen does make a difference: An empirical study. *Language learning*, 60(2), 470-497.
- Xiao, Y. (2025). The impact of AI-driven speech recognition on EFL listening comprehension, flow experience, and anxiety: A randomized controlled trial. *Humanities and Social Sciences Communications*, 12(1), 1-14.
- Yıldırım Bilgen, D. (2023). Bil-İste-Öğren Stratejisinin Türkçe Öğretmeni Adaylarının Akademik Dinleme Becerisine Etkisi. *Journal of Mother Tongue Education/Ana Dili Eğitim Dergisi*, 11(4).